

Vplyv vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie na agropotravinársky sektor a na ceny potravín

Gejza BLAAS – Marian BOŽÍK*

Úvod

Poznatky prezentované v tomto príspevku sú čiastkovým výsledkom výskumnej práce, ktorá sa už niekoľko rokov uskutočňuje vo Výskumnom ústave ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (VÚEPP) a ktorej cieľom je dopracovať sa k spoľahlivým poznatkom o tom, ako budúce členstvo Slovenska v Európskej únii ovplyvní ekonomické a sociálne postavenie slovenského poľnohospodárstva a potravinového hospodárstva [8; 9]. Využívajú sa pri tom modely analýzy politik, ktoré umožňujú simulovať dôsledky zmien nástrojov agrárnych politik na vývoj ponuky a dopytu poľnohospodárskych a potravinárskych komodít, v prepojení s aktualizovanými predikciami vývoja európskych i svetových trhov a domácich makroekonomických parametrov. Na analýzu dosahov na ekonomiku odvetvia sa využíva model sektorového ekonomického účtu.

Analýza politik poskytuje praktické výstupy pre súčasný negociačný proces, pretože umožňuje odhady dosahov uplatnenia nástrojov *Spoločnej poľnohospodárskej politiky* (SPP), ktoré sú predmetom negociácie (napríklad výrobné kvóty, množstvom a finančné stropy na poskytovanie priamych platieb). V tomto smere sa vykonalo niekoľko variantov simulácií, v ktorých sa porovnávali rozdielne efekty *Návrhu spoločnej pozície EÚ* [1] a slovenskej negociačnej pozície [15].

Vo všetkých simuláciách sa ako rok vstupu Slovenska do EÚ predpokladá rok 2004 a časový horizont simulácií predstavujú roky 2004 – 2006. Predikcia na tieto roky vychádza z predpokladu, že na Slovensku sa uplatnia nástroje Spoločnej poľnohospodárskej politiky tak, ako ich definuje *Revidovaný návrh spoločnej pozície EÚ* z júna 2002. Predikované údaje sa porovnávajú s údajmi za Slovensko z rokov 2000 a 2001 a s predikovanými údajmi podľa scenára, ktorý neráta so vstupom Slovenska do EÚ.

Cenový rozdiel medzi poľnohospodárstvom súčasnej EÚ 15 a slovenským poľnohospodárstvom je kľúčovým bodom integračnej problematiky z hľadiska ekonomiky odvetvia. Generuje ho Spoločná poľnohospodárska politika, ktorej ťažiskové podporné opatrenia sú sústredené do oblasti podpory trhovej ceny. Hoci v poslednom

* doc. Ing. Gejza BLAAS, CSc. – Ing. Marian BOŽÍK, PhD., Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava 26

období sú náznaky revízie tejto politiky,¹ aj v horizonte prístúpenia zostane zložkou, ktorá zabezpečí viac ako 50 % celkovej podpory odvetvia.

Príspevok sa zaoberá stručným porovnaním poľnohospodárskych politik SR a EÚ, analýzou súčasných rozdielov cien výrobcov a spotrebiteľov medzi SR a vybranými krajinami EÚ a výsledkami modelovej simulácie vplyvu vstupu Slovenska do EÚ na ceny výrobcov a spotrebiteľské ceny potravín.

1. Materiál a metóda

Odhady vplyvov implementácie Spoločnej poľnohospodárskej politiky Slovenska na poľnohospodárske ceny a spotrebiteľské ceny potravín sa vykonali použitím modelu AGRO-3 SR, ktorý je adaptáciou modelu vyvinutého vo Výskumnom ústave poľnohospodárskej ekonomiky v Prahe [12] na slovenské podmienky.

Model je založený na princípe rovnováhy ponuky a dopytu troch trhov:

- trhu poľnohospodárskych komodít,
- trhu spracovaných komodít,
- trhu finálnych potravín.

Model je nelineárny, optimalizačný a jeho účelovú funkciu tvorí variantná škála minimálnych, resp. maximálnych riešení výrobcov, spracovateľov a obchodníkov (napr. príjem, náklady, produkčná plocha, marže, resp. rozpätia, výdavky štátneho rozpočtu, výdavky spotrebiteľov).

Agrárny sektor sa definuje ako časť národného hospodárstva, ktoré obsahuje na strane ponuky celú produkciu, ktorá má svoj pôvod v domácej poľnohospodárskej výrobe, a na strane dopytu spotrebu finálnych potravín obyvateľstvom, či už má svoj pôvod v domácej produkcii alebo importe.

Na trhu obchodovateľných (finálnych) potravín ponuku tvoria obchodníci a dopyt spotrebiteľa. Dopyt spotrebiteľov je vypočítaný z ukazovateľov spotreby na jedného priemerného obyvateľa a prepočítaný na celkovú spotrebu obyvateľstva. Ide o: spotrebu nakupovaných potravín, spotrebu naturálnych potravín a ostatné výdavky na verejné stravovanie, odievanie, dopravu, vzdelávanie, kultúru, šport a pod.

V riešení sú formulované:

- koeficienty výrobnej spotreby komodít poľnohospodárskej a potravinárskej produkcie a obchodu (matice výrobnej spotreby);
- príjmové a cenové elasticity spotreby potravín a ostatných výdavkov;
- náklady poľnohospodárskych komodít (pri hlavných komoditách vyjadrené nákladovými rovnicami, v ktorých náklady závisia od množstva a ceny obchodovateľných

¹ Návrhy *Strednodobej revízie Spoločnej poľnohospodárskej politiky* predložené 15. júla 2002 Európskou komisiou Rade ministrov EÚ obsahujú aj zníženie intervenčnej ceny obilia na 95,35 eur/t.

vstupov, intenzity výroby a ďalších exogénnych parametrov, pri ostatných určených odhadom, resp. extrapoláciou s použitím mier inflácie),²

- náklady potravinárskych komodít (nákladové rovnice závislosti potravinárskych nákladov od hlavných poľnohospodárskych komodít, ktoré tvoria základ spracovania danej komodity);

- náklady obchodovateľných komodít (nákladové rovnice závislosti nákladov obchodovateľných komodít od cien hlavných potravinárskych komodít, nevyhnutné náklady na predaj finálnej komodity);

- podmienky trhovej rovnováhy sú dané bilanciou zdrojov a použitia, bilanciou celkovej domácej spotreby, rovnicami dopytu spotrebiteľov, rovnosťou obchodníckych a spotrebiteľských cien a rovnicami cenových elasticít dopytu;

- exportné, importné, svetové a referenčné ceny;

- kritériá optimalizácie modelu môžu byť (napr.) celkové tržby, celkové náklady, celkový zisk, celkový príjem, diferencovaná komoditná a iná podpora (napr. znevýhodnené oblasti).

Základné východiskové (bázické) obdobie je definované aktuálnymi výsledkami roku 1999.

Modelové prepočty a na ne nadväzujúce analyticko-predikčné úvahy vychádzajú z nasledujúcich predpokladov:

- reálny rok vstupu Slovenska do EÚ je rok 2005, pričom politickým predpokladom je rok 2004;

- makroekonomické indikátory a výmenné kurzy sú exogénnymi premennými zo zdrojov prognóz Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky SAV;

- sektorové ukazovatele zahŕňajú:

- v poľnohospodárstve parametre intenzity, úžitkovosti a hraníc rozsahu produkcie,

- transformačné vzťahy surovín do potravinárskej produkcie a finálnych výrobkov, ktoré sú odvodené na základe naturálnej bilancie poľnohospodárskej a potravinárskej produkcie a spotreby potravín na obyvateľa za rok 1999, ktorá tvorila základ úpravy koeficientov výrobných spotreby (transformácie produkcie) použitých v modeli AGRO-3 SR,

- transformačné vzťahy cien poľnohospodárskej produkcie do nákladov potravinárskych produktov, ktoré sú vo forme nákladových rovníc tvorených na základe výkazu Priem P2-12 (Výroba priemyselných výrobkov a priemyselné služby r. 1999 a 2000) a priemernej marže jednotlivých potravinárskych odborov z výkazu Potrav (MP SR) 1-02, MP SR za roky 1995 – 1999; tie sú súčasťou modelu AGRO-3 SR,

² Náklady poľnohospodárskych komodít sa riešia samostatným nákladovým modelom AgrIS SR.

– mieru zisku poľnohospodárskych (m_1) a potravinárskych podnikov (m_2) a maloobchodu (m_3), ktorá je výsledkom modelového riešenia na týchto troch úrovniach a disponibilného príjmu obyvateľstva pri definovaných spodných a horných hraniciach tejto miery; môže však byť zadefinovaná i fixne;

- komoditné ukazovatele a vzťahy.

Pre jednotlivé komodity platia vo všeobecnosti nasledujúce ukazovatele a vzťahy:

P_{iD} – domáca cena komodity i ($i = 1, 2, \dots, n$),

W_{iP} – svetová cena komodity i (odvodená z predikcií OECD, resp. FAPRI – *Food Agricultural Policy Research Institut* v USA),

P_{iB} – hraničná cena komodity i (odvodená z importu do SR v rokoch 1999, resp. 2000, resp. analýzy PAM),

P_{iE} – inštitucionálna, resp. trhovú cenu komodity v EÚ,

W_{iv} – hodnotový limit Svetovej obchodnej organizácie (WTO) pre export komodity i ,

W_{iq} – množstvový limit WTO pre export komodity i ,

Q_{ie} – objem exportu komodity i ,

T_i – colná tarifa pre komoditu i ,

Q_k – zadané národné kvóty pre vybrané komodity k ,

Q_{imax} – zadané horné hranice domácej produkcie komodity i (prevzatej z Koncepcie),

N_i – jednotkové náklady výroby komodity i ,

S_i – priame subvencie na jednotku produkcie komodity i (v zmysle Koncepcie, po vstupe do EÚ v zmysle *Agendy 2000*),

a_i – percento zvýšenia jednotkových nákladov komodity (napr. aj vplyvom uplatnenia *acquis*),

potom:

$P_{iD} - \min \{ P_{iB} * (1 + T_i/100); P_{iE} \}$ – vyjadrenie politického zadania pre predvstupové obdobie.

Ak $P_{iD} > P_{iB}$ AND $\{ Q_{ie} * (P_{iD} - P_{iB}) > W_{iv}$ OR $Q_{ie} > W_{iq} \}$, potom agrárna politika musí pre takúto komoditu zaistiť príslušnú reguláciu ponuky (výroby), napríklad pomocou zvýšeného podielu ornej pôdy v pokoji alebo zavedením (resp. znížením v tom čase platných) kvót.

P_{jP} – domáca cena potravinárskych výrobcov pre komoditu j ($j = 1, 2, \dots, k$) = $a + b * P_{iD} + m_2$,

kde

a – obchodovateľné a neobchodovateľné vstupy do potravinárskej výroby;

b – konverzný koeficient suroviny;

m_2 – zadaná miera zisku potravinárskej výroby.

P_{jO} – domáca cena maloobchodnej komodity j ($j = 1, 2, \dots, k$) = $c + P_{jP} + m_3$,

kde

c – náklady maloobchodu;

m_3 – zadaná miera zisku maloobchodu.

Pre obdobie po vstupe: $P_{iD} = P_{iE}$; export, import iba v rámci EÚ, bez obmedzenia (t. j. nadprodukcia sa uplatní v rámci EÚ, prípadný nedostatok domácej ponuky bude importovaný v rámci EÚ).

Na rýchlu aktualizáciu výsledkov scenárov meniacich sa návrhov Európskej komisie (EK) a flexibilitu negociačnej pozície Slovenska využíva VÚEPP aj simulačný model ekonomického účtu poľnohospodárstva vytvorený pre potreby negociácií na jar roku 2002, ktorý vo veľkej miere obsahuje exogénne informácie, ako sú ceny, náklady, úroveň priamych platieb individuálnych komodít, ciele štruktúrnej politiky, návrhy znevýhodnených oblastí a ich sadzby, makroekonomické indikátory atď. Výsledkom sú výstupy umožňujúce porovnanie dôsledkov jednotlivých pozícií individuálnych komodít, ich budúcu rentabilitu, rozsah produkcie, priame platby zo zdrojov EÚ i domácich zdrojov a spolufinancovanie podpôr.

Ekonomické výsledky individuálnych komodít sa využívajú pri tvorbe modifikovaného *Ekonomického poľnohospodárskeho účtu*. Vo svojej podstate ide o simulačné porovnávacie analýzy budúcich dôsledkov alternatívnych scenárov agrárnych politík Slovenska a EÚ. Rozhodujúcimi zdrojmi informácií sú aktuálne materiály definujúce našu negociačnú pozíciu [15] a pozíciu EK [1]. Makroekonomické predpoklady sú z dostupných zdrojov Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky SAV.

2. Výsledky a diskusia

2.1. Porovnanie poľnohospodárskych politík Slovenskej republiky a Európskej únie

Podpora poľnohospodárstva v EÚ, meraná metodikou OECD, je približne dvakrát vyššia ako podpora poľnohospodárstva na Slovensku, ak sa prepočítava na hodnotu produkcie, a asi štyrikrát vyššia, ak sa prepočítava na hektár poľnohospodárskej pôdy.

Miera podpory, vyjadrená ukazovateľom PSE (*Producer Subsidy Estimate; OVP – odhad podpory výrobcov*) však nevyjadruje len rozpočtové transfery, ale aj implicitnú podporu, ktorú poskytuje agrárna politika poľnohospodárstvu tým, že opatreniami na hraniciach a intervenciou na domácom trhu udržuje vyššiu hladinu trhových, a tým aj farmárskych cien. Táto zložka podpory MPS (*Market Price Support; PTC – podpora trhovej ceny*) tvorí v EÚ mimoriadne vysoký podiel celkovej podpory výrobcov. Túto zložku podpory, hoci ju platia spotrebiteľia prostredníctvom cien potravín, ktoré sú vyššie, ako keby sa odvíjali od cien svetových, verejnosť nevníma ako explicitnú podporu.³

³ Nie je zanedbateľné, že podpory poľnohospodárstva v EÚ platia takmer na 49,4 % spotrebiteľia, zatiaľ čo v SR sa ich podiel pohybuje okolo 18 %.

Základný rozdiel medzi slovenskou podpornou politikou a Spoločnou poľnohospodárskou politikou je práve v type podpory poľnohospodárstva. V slovenskej agrárnej politike je veľmi vysoký podiel rozpočtových transferov a nízky, ba v posledných rokoch nulový podiel podpory trhovej ceny.

Táto skutočnosť má dva aspekty. Prvý, pozitívny spočíva v tom, že slovenská agrárna politika používa len v nepatrnej miere nástroje deformujúce trh a podporne platby sú orientované na štruktúrne opatrenia a opatrenia na netrhovú stabilizáciu príjmov. Táto skutočnosť vytvára do budúcnosti lepšie podmienky na multifunkčnú orientáciu poľnohospodárov, t. j. na produkciu environmentálnych služieb a pozitívnych externalít, čo je jedno zo základných smerovaní reforiem Spoločnej poľnohospodárskej politiky.

Na druhej strane, obmedzenie verejných rozpočtov nedovoľuje priblížiť sa v predstupovom období k úrovni podpory EÚ prostredníctvom rozpočtových transferov, ale ani transferov prostredníctvom trhu, teda od spotrebiteľov. Je to kvôli záväzkom, ktoré prijalo Slovensko v rámci Uruguajského kola GATT v oblasti prístupu na trh, čo znamená nízke dovozné colné sadzby, nemožnosť ich zvyšovania a povinnosť poskytovať preferenčné clá na množstvové kvóty v určitom rozsahu domácej spotreby. Táto skutočnosť vedie k relatívne nízkym poľnohospodárskym cenám (v porovnaní s cenami EÚ), blízkym cenám svetovým. Cenové vyrovnanie sa uskutoční od chvíle, keď aj Slovensko bude účastníkom Spoločnej poľnohospodárskej politiky.

T a b u ľ k a 1

Porovnanie úrovne a štruktúry podpory poľnohospodárstva Slovenskej republiky, Českej republiky a Európskej únie (v %)

Ukazovateľ (priemer 2000 – 2001)	SR	ČR	EÚ
Odhad podpory výrobcov ¹ (OPV)	17.0	16.5	34.5
Podiel podpôr priamo ovplyvňujúcich agrárny trh na produkčných podporách z toho: podpora trhových cien	52.2 -4.8	68.1 45.6	89.6 58.7
Podiel spotrebiteľov na všetkých podporách poľnohospodárstva ²	18.3	24.0	49.4
Podiel transferov zo ŠR na všetkých podporách poľnohospodárstva	81.7	76.0	50.6

¹ Odhad podpory výrobcov (PSE – *Producer Subsidy Estimate*) je vyjadrením podielu podpôr od spotrebiteľov a daňových poplatníkov na 100 Sk (eur) príjmov poľnohospodárov.

² Podiel spotrebiteľov vyjadruje podiel podpory trhových cien na celkovej produkčnej podpore poľnohospodárov.

Prameň: [2]; vlastný prepočet.

Nahodnotenie efektov z tohto cenového vyrovnania je základom záverov prognostických prác [5; 11; 16; 19] o možnostiach tranzitívnych ekonomík využiť ich produkčný potenciál po vstupe do EÚ na úroveň, ktorá by mohla vytvoriť nové trhové nerovnováhy. V skutočnosti bude mechanizmus cenového vyrovnávania ovplyvnený mnohými faktormi, napríklad vývojom kúpnej sily obyvateľstva, sťaženou cenovou transmisíou podmienkach relatívnej izolácie a infraštruktúrnej

slabosti miestnych a regionálnych trhov a pod. Účinnosť cenového stimulu na produkciu bude zároveň ovplyvnená kapitálovou nedostatočnosťou veľkej časti poľnohospodárskych výrobcov a niekde i nekvalitným manažmentom, čo predĺži čas reakcie na príslušné signály trhu.

Význam, ktorý sa pripisuje pôsobeniu cenových signálov na ponuku nových členských štátov, vysvetľuje aj dôraz, aký kladie administratíva EÚ v predvstupových rokovaníach na referenčné obdobia a úroveň domácej spotreby pri určovaní inštrumentov riadenia ponuky.

Hoci zatiaľ nie sú jasné kontúry ďalšej reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky, smerovanie ktorých naznačuje Európska komisia svojimi návrhmi v rámci *Strednodobej revízie SPP* [10], cenové vyrovnanie bude v období prístúpenia takmer isto patriť k najdôležitejším faktorom, ktoré ovplyvnia ekonomiku odvetvia. Prostredníctvom cien potravín zaiste aj ekonomiku domácností.

2.2. Ceny výrobcov rastlinných a živočíšnych komodít

Medziročné indexy cien poľnohospodárskych producentov na Slovensku mali v období 1996 – 2001 približne rovnakú polaritu ako indexy Rakúska, Nemecka a priemeru EÚ 15. Z toho možno vyvodit', že poľnohospodársky trh na Slovensku v podstate reagoval na tie isté impulzy ako trhy v Európskej únii. Je však zaujímavé, že amplitúda zmien v niektorých rokoch je vyššia ako v členských štátoch EÚ, a to predovšetkým v rokoch s výraznejším cenovým rastom. V rokoch s cenovým poklesom je prepad ceny na Slovensku spravidla nižší ako v členských štátoch EÚ. Môže to súvisieť s relatívne menšou prepojenosťou slovenského agrárneho trhu na zahraničné trhy, t. j. s ich relatívnou izolovanosťou.

Tabuľka 2

Medziročné zmeny cien poľnohospodárskych producentov

Index cien producentov	1996	1997	1998	1999	2000	VI/2001
Rakúsko	1.0	2.5	-6.5	-3.2	6.5	9.8
Nemecko	-1.1	1.0	5.8	-4.7	6.5	3.0
EÚ 15	0.4	-1.4	-2.5	-3.5	3.5	7.5
Slovenská republika	4.7	11.3	-0.3	-1.8	7.2	7.8

Prameň: Eurostat. Bratislava: Štatistický úrad SR 1996 – 2001.

Porovnanie absolútnej výšky cien rastlinných komodít, v prepočte na jednotnú menu, je uvedené v tabuľke 3. Cenové zmeny v jednotlivých rokoch ovplyvňujú aj zmeny menových kurzov, možno však vidieť zásadné rozdiely v cenových úrovniach. Ceny intervenovaných rastlinných komodít sú v únii približne o 40 % vyššie ako na Slovensku. Pri neintervenovaných komoditách (z nich je v tabuľke uvedená repka) je cenový rozdiel nižší a osciluje okolo 10 – 15 %.

Tabuľka 3

Porovnanie cien vybraných komodít rastlinnej výroby v rokoch 1995 – 2000

	Jednotka	1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>Pšenica potravinárska</i>							
Slovenská republika	Sk/t	3 241	3 761	4 243	4 117	3 934	4 106
Česká republika	Sk/t	2 780	4 521	4 611	4 362	3 911	4 158
Nemecko	Sk/t	5 623	5 698	5 005	4 939	5 661	5 820
Rakúsko	Sk/t	5 627	5 624	5 077	5 107	5 756	5 923
<i>Pšenica krmna</i>							
Slovenská republika	Sk/t	2 884	3 343	3 639	3 298	3 089	3 456
Česká republika	Sk/t	2 305	3 692	3 965	3 476	3 024	3 453
Nemecko	Sk/t	5 578	5 561	4 780	4 727	5 456	5 610
Rakúsko	Sk/t	5 610	5 517	4 760	4 730	5 160	5 311
<i>Jačmeň krmny</i>							
Slovenská republika	Sk/t	2 816	3 248	3 604	3 284	3 026	3 373
Česká republika	Sk/t	2 121	3 333	3 750	3 217	2 680	3 137
Nemecko	Sk/t	5 263	5 161	4 776	4 502	5 372	5 523
Rakúsko	Sk/t	5 384	5 627	4 960	4 626	5 440	5 598
<i>Ovos krmny</i>							
Slovenská republika	Sk/t	2 896	3 207	3 685	3 219	3 145	3 359
Česká republika	Sk/t	2 251	3 488	3 621	3 306	2 847	2 913
Nemecko	Sk/t	5 069	5 803	4 904	4 285	5 570	5 727
<i>Repka</i>							
Slovenská republika	Sk/t	6 640	6 702	6 773	7 033	7 063	7 140
Česká republika	Sk/t	5 482	6 751	6 954	7 629	6 399	7 298
Nemecko	Sk/t			8 377	9 316	7 490	7 701

Prameň: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky; Eurostat. Štatistický úrad SR; Český štatistický úrad.

Pri živočišných výrobkoch (pozri tab. 4) sa utvárali cenové rozdiely podobným spôsobom. Cenová úroveň intervenovaných komodít výrazne prevyšuje slovenské i české ceny, avšak pri neintervenovaných komoditách je cenová úroveň živočišných produktov blízka úrovni SR. Táto skutočnosť môže s rastom nákladov po vstupe do EÚ viesť k strate konkurencieschopnosti slovenských výrobcov týchto komodít na spoločnom trhu.

Z tabuľkových údajov vidieť, že sa to týka výrazne chovu ošípaných. Pokiaľ ide hovädzie mäso, situácia bude v čase nášho vstupu iná ako v minulých rokoch. V minulosti výrazne intervenované hovädzie mäso je od leta 2002 intervenované len podporou súkromného skladovania a spúšťacia cena pre intervenciu záchranej ceny je stanovená veľmi nízko – na 1 560 eur/t v mäse na kosti. Možné sú aj zmeny intervenčnej ceny mlieka. Jeden z variantov reformy trhového poriadku na mlieko, uvažovaných v pracovnom dokumente EK [18], je zníženie intervenčnej ceny (masla) o 15 % a zvýšenie kvót o 3 %.

Tabuľka 4

Porovnanie cien vybraných komodít živočišnej výroby v rokoch 1995 – 2000

	Jednotka	1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>Jatočné ošípané</i>							
Slovenská republika	Sk/kg	46.93	46.87	50.39	52.09	51.79	55.53
Česká republika	Sk/kg	40.96	53.44	45.17	51.28	43.65	52.38
Nemecko	Sk/kg	56.46	65.51	66.31	47.91	51.41	52.86
Rakúsko	Sk/kg	56.50	66.58	64.39	48.41	51.85	53.36
<i>Jatočný hovädzi dobytok – býci</i>							
Slovenská republika	Sk/kg	70.66	68.63	70.22	75.08	77.81	80.00
Česká republika	Sk/kg	67.75	77.42	71.94	82.72	86.29	86.82
Nemecko	Sk/kg	107.21	95.26	94.64	100.39	90.42	92.97
Rakúsko	Sk/kg	102.77	85.55	89.27	100.56	105.68	104.33
<i>Sušené odtučnené mlieko</i>							
Slovenská republika	Sk/kg	52.72	53.95	60.31	64.21	64.54	77.17
Česká republika	Sk/kg	46.55	54.22	52.61	50.26	59.04	
Nemecko	Sk/kg	85.37	77.53	79.40	79.95	93.79	96.44
Rakúsko	Sk/kg	88.90	78.10	78.12	80.04	93.07	95.77
<i>Maslo</i>							
Slovenská republika	Sk/kg	90.88	90.92	96.33	98.16	91.67	95.97
Česká republika	Sk/kg	74.74	88.06	88.22	97.64	89.73	84.68
Nemecko	Sk/kg	133.19	124.06	128.18	138.68	143.75	147.79
Rakúsko	Sk/kg	130.04	121.59	126.59	137.42	144.40	148.60
<i>Vajcia</i>							
Slovenská republika	Sk/t	26 307	29 778	29 648	29 237	28 144	33 175
Česká republika	Sk/t	24 831	34 112	36 591	34 530	30 538	41 020
Nemecko	Sk/t	33 401	40 680	35 057	31 272	33 065	33 996
Rakúsko	Sk/t	34 459	41 215	36 194	32 493	35 219	36 244

Prameň: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky; Eurostat. Štatistický úrad SR; Český štatistický úrad.

2.3. Prognóza vývoja cien hlavných agropotravinárskych komodít

Prognóza cenového vývoja sa opiera o výhľad vývoja agropotravinových trhov do roku 2007, vypracovaný OECD [4]. Jej autori predpokladajú, že vo výhľadovom období bude rásť dopyt po poľnohospodárskych komoditách a v súlade s tým sa budú zvyšovať aj ceny. Tento optimistický výhľad sa premieta aj do trhových cien EÚ.

Ceny na slovenskom trhu budú sledovať trhové ceny únie, avšak komoditne diferencovane. Konkrétne cenové hladiny budú významne závisieť od adaptácie spracovateľského priemyslu, vývoja príjmov obyvateľstva, mzdovej parity, inflácie, výmenného kurzu atď. Podobne, ako ceny poľnohospodárskych produktov, budú vo všeobecnosti rásť pod vplyvom cenových hladín na trhu EÚ i ceny vstupov, hlavne energií.

Po vstupe do EÚ v roku 2004 bude cena komodít rastlinnej výroby na Slovensku oproti roku 2001 vyššia, a to sa týka aj súčasnej EÚ 15. V priemere sa ceny komodít rastlinnej výroby na Slovensku zvýšia pod vplyvom členstva v EÚ približne o 19 %. Rentabilitu jednotlivých výrobkov však výrazne ovplyvní výška priamych platieb.

Ceny živočíšnych výrobkov by sa mali po vstupe do EÚ zvýšiť výraznejšie, a to približne indexom 125 %. Najvyšší rast by mala zaznamenať cena mlieka (zvýšenie o 51 %) a jatočného hovädzieho dobytku (59 %). V dôsledku cenových zmien sa rentabilita mlieka zvýši. Naopak, výrobcovia hovädzieho mäsa budú mať pri predpokladanej úrovni podpôr stratu, ktorá však bude asi o tretinu nižšia ako strata, ktorú dosiahli v roku 2001. Podiel komoditných subvencií bude vzhľadom na cenu nízky, a samozrejme ovplyvnený zníženou sadzbou priamych platieb EÚ navrhnutých pre kandidátske krajiny. Ceny ošipaných a hydiny po vstupe nominálne poklesnú. Tento predpoklad spôsobí aj očakávaný pokles rentability, ktorý sa môže zvýrazniť rastom cien kŕmnych komponentov po vstupe.

Vypočítaný modelový agregátny index zmeny cien rastlinnej a živočíšnej výroby v roku po vstupe do EÚ je asi 123 %.

T a b u ľ k a 5

Indexy cenových zmien hlavných poľnohospodárskych komodít po vstupe do Európskej únie

Komodita	Priemer cien v období 2004 – 206 k priemeru cien v období 2000 – 2001	
	Slovensko	Európska únia
Pšenica	123.6	108.7
Jačmeň	115.1	107.0
Repka	128.5	119.8
Cukrová repa	189.2	100.0
Mlieko	151.1	94.5
Hovädzí dobytok jatočný	159.2	84.9
Jatočné ošipané	97.7	100.5
Hydina	98.3	97.4

Prameň: Model AGRO-3 SR.

2.4. Spotrebiteľské ceny potravín

Vývoj indexu cien potravín v členských štátoch EÚ a priemeru EÚ 15 mal v období 1996 – 2001 odlišný charakter ako na Slovensku. Jeho zvyšujúca sa dynamika na Slovensku sa zastavila až v roku 2001. Naproti tomu v EÚ 15 dochádza, po stagnácii v rokoch 1998 – 1999, k zosilneniu rastu spotrebiteľských cien potravín, hlavne v Nemecku, menej v Rakúsku (jún 2001 oproti júnu 2000).

T a b u ľ k a 6

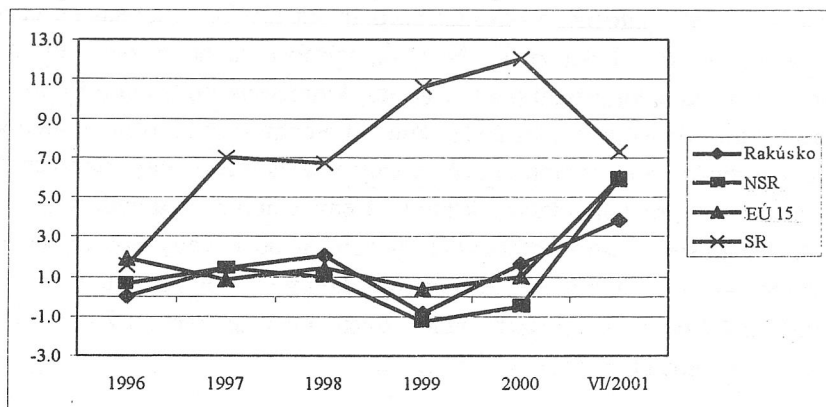
Vývoj cien potravín v rokoch 1996 – 2001

Medziročný index	1996	1997	1998	1999	VI/2000	VI/2001
Rakúsko	0.0	1.4	2.0	-0.9	1.6	3.8
Nemecko	0.6	1.4	1.0	-1.3	-0.5	5.9
EÚ 15	1.9	0.8	1.4	0.3	1.0	6.0
Slovenská republika	1.5	7.0	6.7	10.6	12.0	7.3

Prameň: Eurostat. Bratislava: Štatistický úrad SR 1996 – 2001.

Graf 1

Vývoj cien potravín v rokoch 1966 – 2001, medziročný index

Vzhľadom na obmedzenú dostupnosť údajov o spotrebiteľských cenách v členských štátoch EÚ uvádzame porovnanie cien niektorých potravín s Nemeckom. Z tohto porovnania je zrejмый značný podiel spotrebiteľov EÚ na podpore poľnohospodárskych producentov cenami, ktorých výšku ovplyvňuje regulácia trhu pomocou inštitucionálnych cien.

Tabuľka 7

Vývoj priemerných spotrebiteľských cien vybraných druhov potravín v Nemecku a na Slovensku (v Sk/kg)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>Hovädzie mäso</i>						
NSR – hovädzie na dusenie bez kosti	349	333	318	326	365	360
SR – hovädzie mäso zadné bez kosti	142	145	151	159	170	181
% zmeny Nemecko		-4.8	-4.4	2.5	11.9	-1.2
% zmeny Slovensko		1.9	4.1	5.6	6.6	6.6
<i>Bravčové mäso</i>						
NSR – bravčové karé	226	227	229	223	229	229
SR – bravčové karé	117	123	138	146	140	148
% zmeny Nemecko		0.2	1.2	-2.6	2.4	0.3
% zmeny Slovensko		5.5	12.0	6.1	-4.6	6.2
<i>Maslo</i>						
NSR		147	139	153	162	156
SR	112	112	120	124	116	124
% zmeny Nemecko			-5.6	9.8	6.5	-4.0
% zmeny Slovensko		-0.5	7.2	3.2	-5.9	6.4
<i>Syry</i>						
NSR – ementál			268	265	292	276
SR – eidam	114	120	132	138	140	155
% zmeny Nemecko				-1.1	10.2	-5.6
% zmeny Slovensko		6.1	9.7	4.4	1.4	11.0

Prameň: Nemecko – Zentrale Market und Preisberichtsstelle; Slovensko – Štatistický úrad SR.

Porovnanie spotrebiteľských cien Nemecka, Rakúska, Českej republiky a Slovenskej republiky je uvedené v tabuľke 8.

Voči Slovensku je cenová úroveň potravín v Nemecku a v Rakúsku výrazne vyššia pri komoditách, ktoré sú v EÚ v poľnohospodárstve intervenované – obilniny, hovädzie mäso, mlieko. Porovnateľná je pri neintervenovaných komoditách – hydina, olejiny.

Naproti tomu je cenová úroveň potravín Českej republiky oproti Slovenskej republike nižšia, čo môže významne zhoršiť našu konkurenčnú pozíciu voči tradičnému obchodnému partnerovi po vstupe do Európskej únie. Do úvahy ešte treba vziať výrazne vyššiu príjmovú úroveň obyvateľstva v Českej republike a výkonnosť jej ekonomiky.

Tabuľka 8

Porovnanie spotrebiteľských cien vybraných komodít v roku 2000 (v Sk)

	Nemecko	Rakúsko	Česká republika	Slovenská republika
Mlieko 1,5 %	18.8		16.3	14.9
Maslo 250 g	39.6	54.5	29.9	31.0
Jogurt 3,5 % 150 g	6.9		7.8	10.3
Tvaroh 250 g	16.4		16.6	19.9
Smotana 30 %	97.4	123.6	96.0	
Slniečnicový margarín 500 g	25.5		37.3	31.2
Pšeničná múka T 405 kg	26.1	27.7	10.8	12.5
Ražný celozrnný chlieb	54.9	74.8	19.1	18.6
Hovädzie mäso na pečenie	357.8	0.0	175.6	180.9
Hovädzie mäso na varenie	201.3	0.0	150.5	145.4
Hovädzie mäso	212.2	466.7	158.6	153.3
Teľacie mäso	0.0	823.1	237.2	
Bravčové karé	225.6		130.9	148.3
Kurča	81.5	136.5	63.7	67.7
Vajcia 10 ks	34.5		28.0	33.7
Cukor kryštálový 1 kg		46.3	24.7	21.1
Víno biele 2 l	0.0	127.7	141.1	118.6
Víno červené 1 l	0.0	138.1	76.4	
Zemiaky	56.7		10.3	12.4

Prameň: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky; NSR – Zentrale Markt und Preisberichtsstelle; Český statistický úřad ČR; Štatistický úrad SR.

Prognózu spotrebiteľských cien potravín sme urobili s použitím predikcie makroekonomických indikátorov Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky SAV vo variante vstupe do EÚ v roku 2004. Ďalšie parametre sú definované v modeli AGRO-3 SR. Od roku 2004 sme použili inštitucionálne ceny agropotravinárskych komodít Európskej únie. Úroveň spotrebiteľských cien sme v modeli generovali samostatne pre každý rok.

Tabuľka 9

Prognóza vývoja spotrebiteľských cien potravín (Sk/jednotku)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2004/01	2005/01	2005/03
Chlieb	17.2	18.6	20.9	21.6	22.6	25.3	26.1	26.7	27.5	28.5	121.4	125.3	115.4
Pšeničná múka	13.3	12.5	13.4	13.3	15.8	17.6	20.1	20.5	20.8	20.2	132.1	150.7	127.6
Cukor	20.7	21.1	26.6	27.9	20.7	28.2	30.8	30.7	30.4	30.0	106.1	115.7	149.0
Čokoláda	180.7	187.5	191.3	237.3	303.1	306.3	327.4	353.0	363.8	400.8	160.1	171.2	108.0
JRTO	60.2	63.9	62.3	64.5	61.7	102.5	93.9	95.7	98.7	111.3	164.5	150.6	152.0
Zemiaky	12.1	12.4	10.3	10.9	10.0	9.2	13.0	12.6	12.1	14.0	89.8	127.0	129.7
Pivo	23.6	25.6	26.6	25.6	26.6	27.8	33.1	34.5	32.2	38.1	104.7	124.5	124.3
Víno	57.5	59.3	61.7	58.6	80.6	83.0	83.6	86.3	90.5	101.2	134.5	135.5	103.8
Mlieko konzumné	13.5	14.9	15.8	17.7	17.3	23.7	23.5	23.0	23.1	23.6	150.1	149.2	135.7
Maslo	116.4	123.8	117.1	126.4	135.7	145.0	162.1	153.5	154.3	155.7	123.7	138.4	119.5
Syry	140.0	155.4	165.9	177.2	189.1	203.6	189.5	191.2	192.3	199.6	122.7	114.2	100.2
Mliečne výrobky	9.6	10.3	10.4	10.6	10.7	18.2	19.1	19.1	19.1	19.1	174.4	183.5	178.6
Hovädzie mäso	169.7	180.9	178.3	175.8	173.3	185.3	222.3	222.3	222.3	222.3	103.9	124.7	128.3
Bravčové mäso	139.7	148.3	165.3	165.7	166.2	171.6	206.7	214.5	212.7	218.0	103.8	125.0	124.4
Hydina	61.4	67.7	79.3	72.7	76.0	78.6	82.9	84.4	84.4	84.0	99.2	104.6	109.2
Vajcia	2.6	3.4	3.2	3.3	3.6	4.3	4.7	4.8	4.8	4.8	134.7	147.5	128.9
Podiel výdavkov na potraviny ¹	33.42	31.80	29.80	29.3	29.2	28.7	29.9	29.2	28.3	27.4	96.4	100.4	102.6
Index cien potravín	100.0	105.7	111.6	117.7	126.2	136.5	154.8	163.6	173.6	186.9	122.3	138.7	122.6

¹ COICOP – Klasifikácie individuálnej spotreby podľa účelu použitia.

Prameň: Model Agro-3 SR.

Z výsledkov simulácie vyplýva, že takmer žiadna z komodít sa nevyhne nominálnemu cenovému rastu. Pri porovnaní cien v roku 2005 s cenami v poslednom roku pred vstupom nominálne prakticky nestúpne cena syrov (index 100,2) – avšak stúpnu ceny čerstvých mliečnych výrobkov, azda najviac spomedzi všetkých komodít (index 178). Nápadný je aj rast ceny jedlých rastlinných tukov a olejov (JRTO) – indexom 152. Takmer rovnako vysoký cenový nárast cukru (index 149) je možné vysvetliť pôsobením vysoko intervencionistického trhového režimu na cukor. Rast ceny hovädzieho mäsa (index 128) takmer dosiahne cenový rast pri bravčovom mäse (index 124), čo zrejme ovplyvňuje preferencia spotrebiteľov voči bravčovému mäsu, ako aj zvýšenie cien krmív na báze obilia. Len o málo sa zvýšia nominálne ceny vína, hydinového mäsa a čokolády. Rok vstupu (2004) by mal priniesť asi desaťpercentný nominálny rast cien chleba a pšeničnej múky, oproti predchádzajúcemu roku.

Napriek cenovej adaptácii nedosiahnu spotrebiteľské ceny na Slovensku úroveň vyspelejších krajín EÚ, ako ukazuje porovnanie v tabuľke 10.

Tabuľka 10

Porovnanie prognózovaného vývoja spotrebiteľských cien v Slovenskej republike a v Nemecku (Sk/kg)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Hovädzie mäso</i>							
NSR – hovädzie na dusenie bez kosti	364.7	365.7	360.5	365.6	366.5	366.5	366.5
SR – hovädzie mäso zadné bez kosti	218.0	277.8	339.4	323.5	321.8	339.4	339.4
% zmeny Nemecko	-2.4	0.3	-1.4	1.4	0.2	0.0	0.0
% zmeny Slovensko	22.2	27.5	22.2	-4.7	-0.5	5.5	0.0
<i>Bravčové mäso</i>							
NSR – bravčové karé	232.2	232.8	229.5	232.8	233.3	233.3	233.3
SR – bravčové karé	176.1	186.9	171.6	206.7	214.5	212.7	218.0
% zmeny Nemecko	-2.4	0.3	-1.4	1.4	0.2	0.0	0.0
% zmeny Slovensko	6.5	6.1	-8.2	20.4	3.8	-0.8	2.5
<i>Maslo</i>							
Nemecko	157.9	158.3	156.1	158.3	158.6	158.6	158.6
Slovensko	116.8	116.4	149.9	167.7	158.7	159.6	161.0
% zmeny Nemecko	-2.4	0.3	-1.4	1.4	0.2	0.0	0.0
% zmeny Slovensko	-0.3	-0.3	28.8	11.9	-5.3	0.6	0.9
<i>Syry</i>							
NSR – ementál	279.3	280.1	276.2	280.1	280.7	280.7	280.7
SR – eidam	177.2	189.1	258.2	256.7	251.0	251.9	257.0
% zmeny Nemecko	-2.4	0.3	-1.4	1.4	0.2	0.0	0.0
% zmeny Slovensko	6.8	6.8	36.5	-0.6	-2.2	0.3	2.0

Prameň: Odvodené z prognózy modelu Agro-3 SR.

2.5. Dôsledky vstupu na tvorbu dôchodku v odvetví

Podľa zistení doterajších štúdií o vplyvoch vstupu kandidátskych krajín do EÚ na ekonomiku odvetvia by malo dôjsť k vyššej tvorbe dôchodku [5; 16; 19].

Podľa výsledkov projekcie Európskej komisie [5], v roku 2007 by slovenské poľnohospodárstvo malo vytvoriť o 50 % viac pridanej hodnoty oproti porovnávaciemu základu (pri nevstupe do EÚ) v prípade implementácie SPP bez priamych platieb. Prírastok pridanej hodnoty by mal dosiahnuť až 150 %, ak by sa uplatnila *Agenda 2000* s plnými priamymi platbami. Všetky projekcie sa viac-menej opierajú o odhady zmien v cenách a platbách, ktoré súvisia s nástrojmi agrárnej politiky. Menej istoty však prejavujú pri odhade zmien nákladov. Niektoré štúdie [19] sa spoliehajú na predpoklad pozvoľného rastu cien výrobných faktorov, najmä práce a pôdy. Podobne neočakávajú dramatický rast nákladov ani na variabilné vstupy [5; 19]. Iní autori [14] zastávajú názor, že po vstupe výrazne stúpnu ceny variabilných vstupov, ako aj investícií do fixného kapitálu. K položkám, ktoré s istotou zdražujú, patria energie.

Vo VÚEPP sa vykonali odhady zmien rentability vybraných 8 rastlinných a živočíšnych komodít [7]. Porovnával sa scenár s plným uplatnením priamych platieb v zmysle Agendy 2000 so scenárom, ktorý predpokladá redukované priame platby podľa návrhu Európskej komisie. V oboch prípadoch rentabilita výrobkov oproti skutočnosti rokov 2000 – 2001 stúpila, s výnimkou bravčového a hydínového mäsa. Pri oboch sa prejavuje pokles rentability, a to najmä kvôli rastu nákladov na krmivá na báze obilia. Určitú úlohu zohráva aj skutočnosť, že ide o neinterventované komodity.

T a b u ľ k a 11

Projekcia rentability výrobkov podľa jednotlivých scenárov (v %)

Komodita	Skutočnosť/priemer 2000 – 2001 ¹	Priemer 2004 – 2006 Návrh spoločnej pozície EÚ	Priemer 2004 – 2006 Agenda 2000
Pšenica	94.9	108.9	146.7
Jačmeň	89.9	121.5	176.6
Repka	77.7	112.2	148.4
Cukrová repa	120.7	141.5	132.4
Mlieko	96.7	121.4	127.2
Jatočný hovädzí dobytok	66.8	126.3	147.0
Jatočné ošípané	103.9	91.5	99.6
Jatočná hydina	105.7	99.0	99.3

¹ Rentabilita rastlinných výrobkov je ovplyvnená vplyvom mimoriadneho sucha v roku 2000.

Prameň: [3].

Vplyvy implementácie SPP (*CAP – Common Agricultural Policy*) na tvorbu dôchodku v slovenskom poľnohospodárstve sme overovali pomocou upraveného zjednodušeného modelu odvetvového ekonomického účtu. Simulácia implementácie CAP podľa návrhu Európskej Komisie s redukovanými priamymi platbami

ukázala rast zisku odvetvia oproti skutočnosti roku 2000, ale pokles v porovnaní s posledným rokom pred vstupom. V modeli sa rátalo len s redukovaným rozsahom platieb *Európskeho usmerňovacieho a záručného fondu* (EAGGF – *European Agricultural Guidance and Guarantee Fund*), a to len s dvoma platbami zo záručnej sekcie: podporami pre znevýhodnené oblasti (LFA – *Less-Favoured Areas*) a priamymi platbami. Rátalo však s národnými doplnkovými platbami k priamym platbám. Ostatné rozpočtové alokácie z EAGGF, a to zo záručnej aj z usmerňovacej sekcie (napríklad environmentálne platby) sme nebrali do úvahy.

Tabuľka 12

Odhad vplyvu vstupu na dôchodok odvetvia pri scenári uplatnenia návrhu spoločnej pozície Európskej únie s redukovanými priamymi platbami (v mil. Sk)

	Pred vstupom				Po vstupe		
	2000	2001p	2002e	2003e	2004e	2005e	2006e
Konečná produkcia poľ. odvetvia	60 250	65 902	66 400	70 123	82 089	82 727	84 060
Medzispotreba	45 627	46 732	46 233	48 657	57 663	57 197	57 386
Hrubá pridaná hodnota	14 623	19 170	20 167	21 467	24 426	25 530	26 674
Spotreba fixného kapitálu	7 690	8 210	8 635	8 975	9 445	9 919	10 420
Čistá pridaná hodnota	6 933	10 960	11 532	12 492	14 982	15 611	16 254
Odmeny zamestnancom	12 777	13 368	13 842	14 314	15 506	16 595	17 907
Ostatné dane na výrobky	683	726	754	795	810	828	864
Priame platby	4 828	5 199	5 153	5 167	3 243	4 102	5 050
– rastlinná výroba	3 182	3 123	3 094	3 113	2 761	3 297	3 838
– živočíšna výroba	1 646	2 076	2 059	2 053	482	804	1 212
Národné doplnkové priame platby (NDP)					64	202	335
Čistý prevádzkový prebytok bez NDP	-1 699	2 065	2 089	2 549	1 908	2 289	2 533
Čistý prevádzkový prebytok s NDP	-1 699	2 065	2 089	2 549	1 972	2 491	2 868
Úroky	601	639	663	700	713	729	761
Nájomné	925	978	987	1 036	1 083	1 126	1 165
Čistý zisk z podnikania bez NDP	-3 225	449	438	813	112	433	608
Čistý zisk z podnikania s NDP	-3 225	449	438	813	176	635	943
Dotácie k príjmu (LFA)	3 364	3 220	3 220	3 220	6 436	6 405	6 390
Čistý príjem z podnikania a dotácie LFA	138	3 669	3 658	4 033	6 612	7 041	7 333
Čistý príjem z podnikania a dotácie LFA a NDP¹	138	3 669	3 658	4 033	6 676	7 243	7 668

Poznámky: NDP – národné doplnkové platby; LFA – znevýhodnené oblasti. ¹ Bez platieb na kompenzáciu sucha v roku 2000.

Prameň: [7]; vlastný výpočet.

Na základe tejto projekcie (tab. 12) možno vysloviť záver, že ak medzispotreba a spotreba fixného kapitálu budú na projektovanej úrovni, implementácia SPP s redukovanými platbami nezaručí vyššiu úroveň sektorového dôchodku. Hodnota zisku odvetvia v scenári s redukovanými priamymi platbami je výsledkom simulácie, v ktorej je objem medzispotreby a spotreby fixného kapitálu odvodený od empirických hodnôt, ktoré vykázala *Sieť poľnohospodárskych účtovných údajov* v krajine reprezentujúcej EÚ 15 – v Nemecku na produkciu zodpovedajúcej úrovne intenzity.

Druhou príčinou zníženej tvorby zisku odvetvia v danom scenári je zmena subvencií do výroby. V modeli sa pre obdobie pred vstupom zakalkulovali do subvencií do výroby všetky národné podpory, bez ohľadu na to, či zodpovedajú definícii priamych podpôr v zmysle SPP. Ale v scenári simulujúcom SPP po vstupe sa kalkulovalo prísne len s týmto typom podpôr. V dôsledku toho, aj s pripočítaním národných doplnkových platieb, odvetvie vykazuje v modeli menej podpôr na výroby po vstupe.

Ako sme už uviedli, v sektorovom modeli sme nerátali s platbami z usmerňovacej sekcie EAGGF, ani s platbami kapitoly sprievodných opatrení zo záručnej sekcie, okrem platieb pre znevýhodnené oblasti (LFA). Ako vidieť z tabuľky 12, pozitívny vývoj čistého zisku z podnikania dosahuje odvetvie iba po pripočítaní podpôr znevýhodneným oblastiam. Tieto výsledky poukazujú na dôležitosť druhého piliera SPP – podpory rozvoja vidieka, ako aj štruktúrnych podpôr pre ekonomiku odvetvia po prístupí. Toto pravdepodobne platí nielen pre Slovensko, ale aj všetky ostatné kandidátske krajiny.

Záver

Rozsah výroby, náklady, ceny, rentabilita a dôchodok odvetvia budú po vstupe závisieť od dvoch hlavných faktorov: od zmien, ktoré v SPP do horizontu vstupu dosiahne reforma spojená so strednodobou revíziou, a od uzatvorenia negociačnej kapitoly *Polnohospodárstvo*, ktorá určí rozsah a mieru implementácie nástrojov SPP v kandidátskych krajinách. Príčinou odchýlok v kvantifikačných východiskách negociačných pozícií Európskej únie a SR, ktoré sú dôležité pri stanovení kvót a národných stropov priamych platieb, je nepriaznivý vývoj poľnohospodárstva v prechodovom období. Napriek tomu modelové výsledky naznačujú po vstupe do EÚ v rokoch 2004 – 2006 predpoklady na rast zisku (bez platieb zo štruktúrnych fondov EÚ) o 2 – 3,5 mld Sk. Príjem poľnohospodárstva bude výrazne ovplyvnený práve schopnosťou čerpania a uplatnenia cieľov štruktúrnej politiky EÚ.

Vstupom Slovenska do EÚ sa zvýši podpora poľnohospodárstva prostredníctvom trhového mechanizmu, platená spotrebiteľmi vo vyšších cenách, ktorá v súčasnej EÚ 15 tvorí asi 50 % celkovej podpory, kým na Slovensku je to teraz menej ako 20 %. Rozpočtové transfery by však mali zostať v porovnaní s krajinami EÚ 15 nižšie počas 10 rokov od dátumu rozšírenia, ak sa presadí negociačná ponuka EK obsahujúca redukované poskytovanie tzv. priamych platieb v novovstupujúcich krajinách.

Vykonané simulačné prepočty s použitím modelu ekonomického účtu poľnohospodárstva ukazujú, že znížené priame platby podľa návrhu EK by po zohľadnení rastu nákladov po vstupe viedli v rokoch 2004 – 2006 v prípade uplatnenia

návrhu EK k strate vyššej asi o 0,5 mld Sk než v prípade uplatnenia návrhu pozičného dokumentu SR, a to i pri doplnení priamych platieb z národných zdrojov na úroveň komoditných subvencií pred vstupom.

Modelové projekcie ukazujú zvýšenie hladiny spotrebiteľských cien potravín po vstupe. V skutočnosti sa ceny čiastočne prispôbia príjmovej parite spotrebiteľov na domácom trhu. Aj spotrebiteľia prejavia adaptačné správanie zmenou štruktúry spotreby potravín. Po vstupe sa pravdepodobne výraznejšie prejavi aj prebiehajúca príjmová diferenciácia obyvateľstva, čo by malo zabezpečiť spotrebiteľský trh aj pre výrobky s vyššou pridanou hodnotou. Keďže budú pravdepodobne rásť aj výdavky na nepotravinárske tovary, ktoré majú vo veľkej miere povahu fixných nákladov (nájomné, bývanie, služby, energie, doprava) aj napriek absolútnemu rastu výdavkov na potraviny sa ich podiel na celkových výdavkoch obyvateľstva príliš nezvýši. Možno očakávať, že po vstupe do EÚ sa bude s rastom cien obmedzovať najskôr spotreba potravín s vyššou pridanou hodnotou. Rast spotrebiteľských cien potravín by mal kulminovať hlavne v druhom roku po vstupe, a neskôr by mal – aj v súvislosti s ekonomickým rastom, ktorý bude vstup do EÚ nepochybne generovať – postupne odznievať.

Došlo 17. 9. 2002

Literatúra

- [1] Accession Negotiations, Slovakia, Revised Draft Common Position. Brussels: European Commission, 15. apríla 2002. 115 s.
- [2] Agenda 2000, CAP: The Common Agricultural Policy. Brussels: European Commission 1998. 13 s.
- [3] Agricultural Policies in OECD Countries. Monitoring and Evaluation. Paris: OECD 2002.
- [4] Agricultural Outlook 2002. Paris: OECD 2002.
- [5] Analysis of the Impact on Agricultural Markets and Incomes of EU Enlargement to the CEECs. Brussels: European Commission marec 2002.
- [6] Enlargement and Agriculture: Successfully Integrating the New Member States into the CAP. [Issues paper.] Brussels: European Commission, január 2002.
- [7] BOŽÍK, M. a kol.: Dopady vstupu SR do EÚ na oblasť agropotravinárskeho sektora. [Štúdia spracovaná na vyžiadanie Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky SAV.] Bratislava: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva 2002.
- [8] BOŽÍK, M. a kol.: Modelové riešenie dosahov variantných agrárnych politík v agropotravinárskom sektore. [Realizačný výstup.] Bratislava: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva 2000. 39 s.
- [9] BOŽÍK, M.: Dôsledky integračných procesov na agropotravinársky sektor a jeho medzinárodné postavenie. [Výskumná správa.] Bratislava: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva 2001. 61 s.
- [10] Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Mid-Term. Review of the Common Agricultural Policy. Brussels: European Commission 2002.

- [11] CSAKI, Cs. et al.: Food and Agriculture in the Slovak Republic: The Challenges of EU Accession. The World Bank 2002.
- [12] DOUCHA, T. – FOLTÝN, I. – RATINGER, T.: Sociální a ekonomické dopady vstupu ČR do EU. [Studie.] Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, január 2001.
- [13] DOUCHA, T.: Očekávané dopady vstupu ČR do EU na ekonomiku výroby hlavních zemědělských komodit. *Zemědělec*, 8. 11. 2001, s. 2.
- [14] LUKAS, Z.: CEE Agriculture in an Enlarged EU: A Hard Landing Ahead? [The Vienna Institute Monthly report 2002/4. P. 8-11.11.] Vienna: WIIW 2002.
- [15] Negociačná pozícia Slovenskej republiky. Kapitola 7 – Poľnohospodárstvo. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva SR 2001. 101 s.
- [16] POULIQUEN, A.: Competitiveness and Farm Incomes in the CEEC Agri-Food Sectors. [Study Commissioned by European Commission.] Brussels: DG AGRI, október 2001.
- [17] Reforma CAP – Common Agricultural Policy – Spoločná Agrárna Politika (SAP). Bratislava: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva 2000. ISBN 80-8058-149-5.
- [18] Report on Milk Quotas. [Commission working document.] Brussels: European Commission 2002. 38 s.
- [19] SCHNEIDER, M.: EU-Erweiterung – Folgen und Strategien für die Landwirtschaft. Wien: WIFO, marec 2002.
- [20] Stav negociácií SR/EÚ v kapitolách č. 7 – Poľnohospodárstvo a č. 8 – Rybné hospodárstvo k 1. 1. 2002. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva SR. 9 s.

IMPACT OF SLOVAKIA ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION ON AGROFOOD INDUSTRY AND FOOD PRICES

Gejza BLAAS – Marian BOŽÍK

The paper is presenting preliminary outcomes of two particular segments of policy analysis work, which has been performed since a couple of years in the RIAFE (Research Institute of Agricultural and Food Economics) on the assessment of sectoral impacts of the oncoming EU accession of Slovakia: One is the price impact of accession related to farm-gate prices of the main agricultural commodities and to the food consumer prices, the second one refers to the possibly changes in the farm sector's income after the implementation of Common Agricultural Policy (CAP). The authors have used a modelling approach. The modelling procedure is described in chapter 1 of the body.

For the current deviations in terms of prices and farm incomes between Slovakia and the EU-15 the existing policy gap between both entities is partly responsible (when neglecting the divergence in the overall economic performance). The level of producer support is in Slovakia approximately three times lower than in EU-15 – when related to production – and about five times lower, when related to agricultural area.

The Slovak support system relies predominantly on budgetary transfers. The share of market price support (MPS) has been very low during all years of transition. In 2001, MPS was less than zero. In the EU-15 the dominant support is the market price support,

which is paid by consumers and as such less visible to the public. In 2001, fiscal transfers to agriculture and food amounted to 12.3 bill. SKK (USD 261 million) and made up for 4.9 per cent of state budget expenditure. The same year, in terms of OECD methodology, the support of the farma sector was in its entirety born by budget allocations.

The relatively high market price support in the EU contributes to the current price gap, which would disappear after Slovakia joining the Union.

During the recent period, prices of the Central Market Organization (CMO) crop commodities have been outstripping those in the Slovakia by approximately by 40 per cent. A similar difference may be observed in case of livestock products, with strong product-by-product deviations; e. g. the price gap has been not true for pork, but it was very significant for beef.

For crops the average price increment as an effect of accession may be expressed by index 119 and for livestock products by index 125.

Price differences on producer level are than reflected on the consumer level. According to our data (Table 7) consumer prices of some selected comparable food items have been in Germany by 50 to 100 per cent above the prices in Slovakia.

The sudden change of the price level after the adoption of CAP in Slovakia is one among the public concern related to accession.

As our price projection is showing (Table 9) only very few food items may be expected to avoid price increments. The price increase would be very different commodity-by-commodity. Consumer demand elasticities would become an important factor of this process. The capacity of consumers to accept price adjustments is than responsible for the fact, that in our projection, even after accession Slovak food prices still remain under the price level of Germany, which has been used for comparison.

The overall nominal food price index in 2005 (first year after accession date) would account for 123 over the last year before accession (2003). Nevertheless, the share of population's expenditure on food we do not expect to soar dramatically, due to the growth of other low income elasticity costs, e. g. those for housing. We also expect, that the growth in prices will be compensated by an income rise within few years.

The sectoral income effect of EU accession has already been broadly assessed by various international studies [5; 19]. As the European Commission [10] projected, in 2007 the income gain of Slovak agriculture would represent a 50 per cent increment of gross value added above the baseline in case of implementation of CAP without direct payments. This increase would be about 150 per cent above the baseline in the case of the full CAP with direct payments implementation after accession. In our view, all previous projections overestimate the income effects of the output price change, not taking into account changes, which would obviously occur on the side of production costs.

We have examined the sectoral income effects of implementation of CAP by means of a simplified Economic Account of Agricultural (EAA) model. The simulation of

implementation of the EC proposal (reduced direct payments) showed an income increase against the year 2000, but an income contraction against the most recent pre-accession year. In this model, only a reduced scale of EAAGF – Guarantee payments has been calculated (direct payments and LFA payments) and the national supplementary payments. All other EAAGF allocations from both sections (e. g. environmental payments etc.) were omitted.

This projection (Table 12) allows concluding that the implementation of CAP with reduced direct payments, if the intermediate consumption and fixed capital consumption maintain the projected level, does not necessarily lead to a higher sectoral income. The income value attained under the CAP with reduced direct payments scenario is an outcome of the simulation, in which the intermediate and fixed capital consumption volumes have been derived from their current actual values at corresponding output levels further to the Farm Accountancy Data Network (FADN) data taken from one representative EU-15 country (Germany).

The second reason for reduced income values under the CAP scenario is the change in production subsidies. This is because in the model, for the period before accession, all production subsidies provided by national policies have been calculated (irrespective of whether they comply with the definition of CAP direct payments, or not). But the CAP scenario comprises only strictly this type of payments. Consequently, even with national complementary payments, in the model the sector enjoys less product-oriented subsidies after accession.

This points to the importance of rural development and structural policy tools for the further economic sustainability of the sector after accession. This may be truth not only for Slovakia, but also for other candidate countries.